

2018-01-22

Nacka Tingsrätt
Mark - och miljödomstolen
mmd.nacka.avdelning3@dom.se

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

Yttrande över Stockholms stads yttrande till Mark- och miljödomstolen

Mål nr P 1535-17 Avdelning 3

Detaljplan för Nobel Center på Blasieholmen, del av Norrmalm 3:43 m.fl. i stadsdelen Norrmalm.

Svenska byggnadsvårdsföreningen, SBF, har beretts tillfälle att senast den 19 januari, med förlängning till den 15 februari 2018, avge yttrande över Stockholms stads yttrande över fem överklaganden och ett yttrande från Riksantikvarieämbetet. SBF anför följande, främst mot bakgrund av gällande lagstiftning. SBF hänvisar i övrigt till sitt överklagande av länsstyrelsens beslut (2016-05-11) samt till komplettering till detta överklagande (2017-09-08). I fortsättningen benämns Stockholms stad, kommunen.

Sammanfattning

Det är anmärkningsvärt att kommunen trots övergripande mål till skydd för kulturarvet i samband med översiktsplaneringen och trots ett utförligt och kunnigt kunskapsunderlag inte tycks se kulturarvet på Blasieholmen som en resurs utan snarare som ett hinder för fortsatt stadsutveckling. SBF kan inte finna att ett enda av de påståenden som kommunen anför mot överklagandena innebär ett hållbart argument mot de motiveringar för upphävande av detaljplanen som SBF anför i sitt överklagande. SBF konstaterar också att Riksantikvarieämbetets yttrande överensstämmer väl med av SBF framförda synpunkter under hela processen från samråd till överklagande.

I motsats till vad kommunen anför anser SBF därför, liksom tidigare, att beslutet att anta förslag till detaljplan för Nobel Center strider mot gällande lagar (se laghänvisningar i SBF:s ovan nämnda överklagande samt komplettering till detta överklagande). SBF vidhåller sitt yrkande att kommunens beslut att anta detaljplanen upphävs.

Synpunkter

Riksintressebeskrivningen som underlag för bedömningen av påtaglig skada

Kommunen anför att planförslaget inte medför påtaglig skada på riksintresset som helhet och hänvisar till "att planområdet inte är redovisat som en värdekärna av särskild betydelse för riksintresset" samt att området inte heller är "utpekad som en viktig representant med avseende på uttryck för Stockholm som sjöfarts- och handelsstad, eller något av de andra värdebärande uttryck som Riksantikvarieämbetet lyft fram i sin formella riksintressetext". (s 4)

Kommunen återkommer till detta påstående senare i yttrandet och anför "att det är viktigt att beakta att detaljplanen inte påverkar någon värdekärna i riksintresset. Inte heller berör planen någon av de kulturmiljöer som pekats ut som särskilt betydelsefulla uttryck i riksintresset. Mot denna bakgrund bedömer kommunen att detaljplanen *inte* kan anses medföra påtaglig skada på riksintresset." (s 7)

Kommunen återkommer till frågan ytterligare en gång i yttrandet. Kommunen anför "I förevarande mål anser kommunen att överprövningen ska ta hänsyn till att riksintresset inte är definierat på ett entydigt sätt och att bedömningen av planområdets kulturhistoriska betydelse har mindre stöd i riksintressetexten än vad som var fallet vid Slussen". (s 9)

SBF:s kommentar

Kommunen resonerar kring begreppet värdekärna som om det generellt skulle finnas mindre anledning för bedömning av påtaglig skada utanför värdekärnorna jämfört med inom en värdekärna. Begreppet värdekärna återfinns överhuvudtaget inte i lagtexten i miljöbalken och används inte heller av Riksantikvarieämbetet eller av Boverket. Det är ett begrepp som främst använts av kommunen och då och då av länsstyrelserna för att i pedagogiskt syfte peka på mer monumentinriktade värden. De riksintressanta egenskaperna omfattar emellertid ett vitt spektrum av uttryck där frågan om "påtaglig skada" ska bedömas vid förändringar - uttryck som karaktärsdrag, strukturer, siktlinjer, funktioner, samband och andra former av rumslighet samt även den mer vardagliga bebyggelsen som ger möjlighet att förstå och uppleva kulturmiljöer och den historia miljöerna förmedlar. (Se vidare "Övriga uttryck för riksintresset", s 6 i detta yttrande.)

SBF vill här hänvisa till ett rättsfall, ett regeringsbeslut (Kvarteret Thor i Umeå - beslut 2012-10-25). I detta beslut konstaterade regeringen "att det endast är åtgärdens påverkan på de riksintressanta värdena som ligger till grund för bedömningen av påtaglig skada, oberoende av om åtgärden vidtas direkt i eller utanför en värdekärna."

Inte heller kan det faktum, som kommunen anför, att just Blasieholmen inte särskilt pekats ut som ett betydelsefullt uttryck i riksintressebeskrivningen tas till intäkt för att miljön skulle vara mindre känslig för påtaglig skada. Det är först vid den slutliga avvägningen mellan motstående intressen som leder till ett rättsverkande beslut enligt de till miljöbalken anslutna lagarna, exempelvis vid prövningen enligt plan- och bygglagen av en detaljplan, som riksintressets innebörd slutligt bekräftas.

Begreppet värdekärna förekommer inte i lagstiftningen. Oavsett om miljöer särskilt pekats ut eller ej i riksintressebeskrivningen ska skadeverkan bedömas mot bakgrund av alla relevanta uttryck för riksintresset. SBF hävdar därför att kommunens argument om att tröskeln skulle vara högre för bedömningen påtaglig skada eftersom området inte ingår i värdekärna eller särskilt pekats ut är en missuppfattning.

Begreppet "påtaglig skada"

Kommunen hävdar att "i lagtexten ges ingen närmare förklaring till begreppet påtaglig skada. Inte heller finns i förarbetena någon tydlig vägledning till tolkningen av vad som ska anges utgöra påtaglig skada". Kommunen avfärdar Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2005:17), där det anges att påtaglig skada kan uppstå om en åtgärd mer än obetydligt skadar de värden som utgör grunden för riksintresset, med att dessa råd främst skulle vara till nytta för små entydigt beskrivna riksintressen. (s 10)

SBF:s kommentar

Som SBF skriver i "Överklagande, komplettering" (2017-09-08) anför lagstiftaren i regeringens proposition med förslag att införa miljöbalken angående riksintressen att "med uttrycket påtagligt kan påverka" utesluts bagatellartad påverkan samt att "sådana åtgärder åsyftas som kan ha bestående negativ inverkan på det aktuella intresset". (Prop. 1997/98:45, del 2, punkt 5.13, 3 kap 2§, s 30). SBF tolkar lagstiftarens förklaring så att all påverkan som inte kan anses bagatellartad är påtaglig samt att syftet med lagstiftningen är att skydda riksintressena mot alla sådana åtgärder som medför irreversibel skada på riksintresset.

Denna tolkning överensstämmer väl med Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2005:17). Där anges att "påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön kan uppstå om en åtgärd kan mer än obetydligt skada något eller några av de natur-, kultur-, eller friluftsvärden som utgör grunden för riksintresset". Vidare anges att "En negativ inverkan som är irreversibel med avseende på något värde som utgör grunden för riksintresset bör som regel anses utgöra påtaglig skada på natur- och kulturmiljön."

Även Riksantikvarieämbetet ansluter sig till lagstiftarens tolkning och hänvisar till Naturvårdsverket allmänna råd samt anför att påtaglig skada kan uppstå om:

- en åtgärd mer än obetydligt skadar något eller några av de värden som utgör grunden för riksintresset
- den negativa inverkan blir så stor att området i något avseende förlorar sitt värde som riksintresse (Rapport från Riksantikvarieämbetet. Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap 6§ miljöbalken. Handbok 2014-06-23, s 52-53)

Kommunen hänvisar till Riksantikvarieämbetets motivering för riksintresset där ämbetet påtalar att nutid är en del av riksintresset. Kommunen tolkar detta så att "utvecklingen i Stockholms innerstad inte ska avstanna utan att riksintresset är beroende av att nya uttryck för stadsplane- och byggnadskonsten till kommer i nutid." (s 6)

SBF:s kommentar

Självklart förändras staden hela tiden genom att nya byggnader kommer till. Men detta är inget argument för att bedriva en stadsutveckling som samtidigt innebär att befintliga kulturmiljövärden uttraderas. Riksintresse innebär inte heller byggförbud. Tvärtom måste utgångspunkten vara att, enligt de nationella miljö kvalitetsmålen och gällande lagstiftning, ta tillvara det byggda och gröna kulturarvet som en resurs vid fortsatt tillväxt samt att ny bebyggelse anpassas väl till den befintliga bebyggelsen. Centralt vid analysen av påverkan av en förändring är att möjligheten att förstå och uppleva riksintressanta kulturhistoriska sammanhang inte blir mindre tydliga och läsbara. Riksantikvarieämbetet påtalar också i sitt yttrande 2017-09-05 att "Det är inte möjligt att inom ett riksintresse kompensera för förlust eller skada på ett enskilt uttryck genom en förstärkning av ett annat uttryck" (s 4).

Boverket skriver ang. begreppet påtaglig skada (PBL Kunskapsbanken): "Det gäller att hålla skadeanalysen fri från avvägningar mot andra intressen. Ett riksintresse kan inte avvägas mot ett lokalt intresse - uppstår påtaglig skada får förändringen/åtgärden inte genomföras".

SBF tolkar lagstiftarens avsikt så att påtaglig skada föreligger i alla fall där det inte handlar om bagatellartad påverkan och där skadan är irreversibel. Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetets tolkningar ansluter väl till denna syn. Vidare kan ett tillkommande värde inte tas till intäkt för att påtaglig skada kan godtas. Till skillnad mot vad kommunen anför finns det således en samstämd uppfattning hos berörda myndigheter om hur begreppet påtaglig skada ska tolkas.

Kunskapsunderlag

Kommunen framhåller det omfattande kulturmiljöarbete som kommunen lagt ner i översiktsplaneringen och hänvisar till "Riksintressen enligt miljöbalken" som är en bilaga till utställningsförslaget för en ny översiktsplan för Stockholm. (s 5)

Kommunen hänvisar till att "inom kommunens arbete med Nobel Center har dessutom ett flertal utredningar gjorts för att utreda och identifiera värden som kan påverkas vid åtgärder på Blasieholmen, samt att beskriva konsekvenserna av olika lösningar". (s 5-6)

Kommunen hänvisar också till en statlig utredning, *Nobelcenter i Stockholm* SOU 1997:117, i vilken alternativa lokaliseringar studerades bl.a. Blasieholmen. (s 3)

SBF:s kommentar

I riksintressebilagan till förslaget till ny översiktsplan anges bl.a. "Stadens mål är att områdena av riksintresse ska förvaltas så att planerade åtgärder förstärker de värdebärande uttrycken utan att skada dem. Stadens mål är alltså högre än att undvika påtaglig skada." SBF anser att det är uppenbart att kommunen inte lever upp till detta mål i projektet Nobel Center.

Kommunen nämner att ett antal utredningar tagits fram som underlag för planarbetet och hävdar "att de bedömningar som kommunen och länsstyrelsen har gjort vilar på ett omfattande kunskaps-

underlag". Kommunen tycks därmed mena att också avvägningen mellan motstående intressen i planförslaget är baserad på sakkunskap. I exempelvis utredningen "Blasieholmsudden. Byggnadshistorisk förundersökning" utförd av Stockholms stadsmuseum 2011, rev. 2013, slås fast att

- "Området har åtminstone sedan 1500-talet varit en marin miljö
- Hela miljön [...] med de bevarade byggnaderna - kokhuset från 1832, tullhuset från 1876 och varuskjulen från 1910 - är viktig för förståelsen av Stockholm som sjöstad, handelsstad och huvudstad
- Blasieholmen är en del av de bevarade marina miljöerna runt Nybroviken och Strömmen [...] och har var och en sina historiska förutsättningar. Tillsammans bildar de emellertid en kedja som tydliggör vattnets och sjöfartens betydelse för Stockholms historia.
- Byggnaderna representerar tillsammans med övriga bevarade tullhus i Stockholm - från 1700-talet till 1900-talet - olika skeden i tullens verksamhet och förändringar av handeln med varor".

SBF anser att museets analys visar att den bevarade hamnmiljön på Blasieholmsudden måste ses både som en helhet i sig samt även i ett brett historiskt perspektiv vid bedömningen av planförslagets påverkan på riksintresset. Analysen visar att det är uppenbart att rivning av tullhuset och magasinerna och placeringen av en storskalig ny byggnad på hamnplanen är ett irreversibelt ingrepp i den unika hamnmiljön och som därmed enligt SBF:s bedömning utgör påtaglig skada på riksintresset. Museet avgav också som remissvar under planprocessen att "Sammantaget medför detaljplaneförslaget för Nobel Center stora kulturhistoriska förluster och påverkan på stadsrummet och stadsbilden blir alltför stor. Stadsmuseet föreslår att detaljplaneförslaget avstyrks." Mot bakgrund av stadsmuseets analys och ställningstagande under planprocessen anser SBF att det är det anmärkningsvärt att planförslaget överhuvudtaget upprättats och förts vidare.

Övriga nämnda utredningar, utförda på uppdrag av kommunen, är i huvudsak kunnigt och noggrant utförda men slutsatserna i dessa utredningar, dvs att projektet inte innebär påtaglig skada på riksintresset, svarar inte mot utredningarnas egna analyser.

I den statliga utredningen om Nobel Center från 1997 räknade man med en byggnad med en lokalarea på cirka 8500 kvm BTA, dvs en cirka hälften så stor byggnad som den nu aktuella för vilken anges cirka 18000 kvm BTA ovan jord. I utredningen anfördes bl a: "Ett utnyttjande av tomten skall emellertid vägas mot det förhållande att platsen är en del av 'stadens front mot vattnet' som utgör riksintresse för kulturmiljövården [...] I detta riksintresse ingår bl a de öppna kajer som i så hög grad karakteriserar stenstaden. Det kulturhistoriska intresset fäster sig här särskilt vid att platsen minner om stadens tidigare hamnverksamhet. Även ur allmän stadsbildssynpunkt kan man sätta frågetecknet vid det önskvärda att fylla den befintliga kvartersraden och därmed förminska det öppna vattenrummet." Denna bedömning ledde till att "kommunen inte önskar se tomten bebyggd av ovannämnda kulturhistoriska och stadsbildsmässiga skäl."

Kommunen säger sig ha högt ställda mål i översiktsplanens riksintressebilaga men lever inte upp till dessa i projektet Nobel Center. Kommunen anför helt riktigt att det finns ett omfattande kunskapsunderlag men agerar inte enligt dess syfte, nämligen att använda denna kunskap för att i detaljplanen se till att stadens kulturarv inte kommer till skada. Kommunen har inte heller i planprocessen lyssnat till den sakkunskap som företräds av Stockholms stadsmuseum och bland annat av miljöorganisationerna. När det gäller den statliga utredning från 1997 som kommunen hänvisar till så avstyrkte kommunen då lokaliseringen till Blasieholmen med hänsyn till effekter för stadsbilden och platsens kulturvården - för en hälften så stor byggnad som den nu aktuella.

Hamnmiljön vid Blasieholmen

Kommunen påpekar att hamnmiljön på Blasieholmsudden inte är utpekad i Riksantikvarieämbetets formella intressetext "som ett särskilt viktigt uttryck för sjöfarts- och handelsstaden" och anser därför "att riksintressetexten måste tolkas så att Riksantikvarieämbetet inte har ansett miljön vid Blasieholmsudden vara av särskild betydelse, eftersom området inte pekats ut". (s 11)

SBF:s kommentar

Som SBF skriver i "Överklagande, komplettering" (2017-09-08) anför lagstiftaren i regeringens proposition med förslag att införa miljöbalken angående riksintressen att "Bestämmelsen är vidare avsedd att skydda sådana kulturmiljöer som dokumenterar olika utvecklingsperioder i vårt lands historia". (Prop. 1997/98:45, del 2, punkt 5.13, 3 kap 6§, s 33). SBF tolkar lagstiftarens mening så att det är inte enbart de kulturhistoriska värdena i sig, exempelvis bevarade byggnader, utan också platsens hela innehåll som vittnesbörd om ett historiskt skeende som ska skyddas. Blasieholmsudden är ett exempel på en sådan helhetsmiljö som SBF, enligt miljöbalkens syfte, bedömer ska bevaras i sin helhet för att undvika påtaglig skada.

SBF vill här också peka på Riksantikvarieämbetet yttrande 2017-09-05 där det bland annat anges att "miljön som berörs av detaljplanen är den idag mest centralt belägna representanten för riksintresseuttrycket Stockholm som sjöfarts- och handelsstad". Vidare anför Ämbetet att detaljplanen skulle medföra påtaglig skada på riksintresset i sin helhet då "det historiska sammanhanget inte är längre är läsbart i och med att en miljö som representerar en central utvecklingsprocess och historiska funktioner i staden uttraderas runt Nybroviken/Ladugårdsviken" (s 2). Till detta kan läggas att det är den enda äldre välbevarade hamnmiljön med unika byggnader, och den enda som speglar det utvecklingskede då Stockholm utvecklades till storstad.

Kommunen skriver att "de åtgärder som ifrågasatts av klagande har utretts noga under arbetet. Det gäller dels rivning av tre byggnader [...] dels den nya byggnaden och dess inverkan på omgivningen..." Vidare anför kommunen att de byggnader som avses rivs "inte bedömts vara så värdefulla att de pekats ut som byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen eller försetts med rivningsförbud och skyddsbestämmelser enligt plan- och bygglagen". Kommunen anför vidare att "även om den nu aktuella detaljplanen för Nobel Center inte skulle genomföras finns inget formellt hinder att riva dem". (s 7)

Vidare nämns i kommunens yttrande att kommunen utrett möjligheterna att bevara byggnaderna och flytta dem till en ny plats men att inget av de undersökta alternativen befunnits lämpliga. (s 7)

SBF:s kommentar

Kommunen har uppenbarligen inte förstått att kulturmiljöintresset handlar om betydligt mer än att riva tre byggnader. Det handlar om ett ingrepp i en unik välbevarad helhetsmiljö från 1800-talet, ett tydligt vittnesbörd om Stockholms historia som sjöfartsstad och därmed ett tydligt uttryck för riksintresset.

Diskussionen om att inget hinder föreligger för rivning eftersom byggnaderna inte är byggnadsminnen eller har skyddsbestämmelser i detaljplan är okunnig. Här bör erinras om att Stockholms stadsmuseum i sin "Kulturhistoriska klassificering av bebyggelse" sedan länge grönklassificerat tullhuset och magasinen vilket i text anges som "särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt". Denna definition överensstämmer exakt med lagtexten för byggnader som inte får förvanskas eller rivs (PBL 8 kap 13§ och 9 kap 34§). Även om byggnaderna inte förklarats som byggnadsminnen eller försetts med skyddsbestämmelser har byggnaderna således ett högt kulturhistoriskt värde (nivån närmast under högsta klass "byggnader av synnerligen högt värde" vilket motsvarar byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen) enligt stadsmuseets klassificeringssystem och ska därför skyddas enligt lagen.

En viktig del av byggnadernas kulturhistoriska värde är att de står på just denna plats och i samspel med övriga historiska komplement - kokhuset, hamnplan och kajen och det faktum att det på denna plats varit hamnverksamhet åtminstone sedan 1500-talet. Det konstituerar och stärker det höga kulturhistoriska värdet. Att flytta byggnaderna, dvs tullhuset och de två magasinbyggnaderna, som kommunen nämner, är därför inget alternativ eftersom förståelsen för det historiska skeendet då i huvudsak skulle gå förlorat.

Kommunen anför att "Mot bakgrund av det omfattande utredningsunderlaget i ärendet har kommunen inte kunnat finna att rivningarna av byggnaderna innebär att uttrycket för den tidigare hamnmiljön utplånas, så som exempelvis Svenska byggnadsvårdsföreningen påstått. Uttrycket försvagas men viktiga beståndsdelar finns kvar. Kommunen bedömer samtidigt att den nya byggnadens gestaltning medför att den kommer att

upplevas som en modern monumentalbyggnad och ett nytt landmärke vid Nybroviken, så att uttrycket för Stockholm som huvudstad stärks". (s 7)

Kommunen återkommer till denna fråga senare i yttrandet och anför att även om tullhuset och magasinsbyggnaderna rivs "består den före detta hamnmiljön också av kokhus för sjöfartens mathållning och kajanläggningar från 1800-talet. De är också värdebärande uttryck som berättar om områdets tidigare funktion som hamn." (s 12)

SBF:s kommentar

SBF vill här hänvisa till en dom i Mark- och miljööverdomstolen angående förslag till detaljplan för kvarteret Seminariet i Uppsala (MÖD P 8800-13). I detaljplanen redovisades bostadsbebyggelse i anslutning till folkskoleseminariet byggt i början av 1900-talet vilket innebar att byggnaderna avsågs bevaras men att en betydande del av seminarietparken togs i anspråk för ny bebyggelse. Domstolen konstaterade att detaljplanen innebar irreversibel skada på centrala element i anläggningen, samt att det inte är nödvändigt att en åtgärd påverkar riksintresset i sin helhet för att den ska anses medföra påtaglig skada.

På Blasieholmsudden är det fråga om ett ännu större ingrepp i en historisk miljö jämfört med det relaterade Uppsalaexemplet. Här ska inte bara den öppna marken kraftigt förändras utan också de centrala värdebärande byggnaderna rivs. Man kan inte som kommunen hävda att eftersom vissa delar av de värdebärande uttrycken återstår skulle irreversibla ingrepp kunna accepteras utan att bedömas innebära påtaglig skada. En ytterligare kommentar, som SBF anför ovan, är att tillkomsten av en ny byggnad som sägs tillföra positiva värden inte är ett argument när det gäller frågan om att bedöma skadan på riksintresset till följd av att hamnmiljön utdras.

Till skillnad mot vad kommunen hävdar anser SBF att det är ovedersägligt att rivning av tre av de fyra bevarade hamnbyggnaderna och att bebygga större delen av hamnplanen skulle innebära ett irreversibelt ingrepp i den unika och välbevarade helhetsmiljön med alla sina delar som vittnar om områdets historiska användning som hamn, med nuvarande fysiska utformning sedan 200 år, och dess betydelse för Stockholms framväxt.

Övriga uttryck för riksintresset

Kommunen hävdar att "detaljplanen enbart påverkar ett fåtal uttryck mer än obetydligt. [...] Den negativa inverkan av någon betydelse gäller få uttryck som försvagas, inte försvinner". (s 10)

SBF:s kommentar

Som SBF skrivit och utvecklat i överklagandet (2016-05-11) påverkas många viktiga uttryck för riksintresset, förutom att hamnmiljön utdras, till följd av den planerade byggnadens höjd, volym och det avskalade formspråket (se s 1-3 i överklagandet). Totalt bedöms ett femtontal av riksintressets cirka 80 värdeuttryck eventuellt påverkas negativt:

- uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden
- Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning
- kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad
- 1600-talets starkt expansiva stad med stadsplanestruktur
- äldre parker och inslag av grönska
- det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder
- den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen
- sjöfarts-, handels- och industristaden
- hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten
- andra Stockholmska särdrag som fronten mot vattenrummen
- Stockholms inlopp
- industrimiljöer som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet
- vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet

- stenstadens tydliga yttre gräns
- stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåtit höja sig över mängden.
- Nationalstadsparken

Det är således många viktiga uttryck i riksintresset som berörs. I miljökonsekvensbeskrivningen sägs allmänt att "Planförslaget bedöms generellt medföra måttligt - stora negativa konsekvenser". För uttrycken "Stockholms som sjöfartsstad.../hamnanläggningar från skilda tider" sägs bedömningen vara "stor påverkan", för sju av uttrycken är bedömningen "måttlig-stor påverkan" och för två av uttrycken "måttlig påverkan". Ett antal positiva konsekvenser nämns i miljökonsekvensbeskrivningen bland annat att "Stadsbyggnadskontoret anser att de värden som tillkommer när detaljplanen förverkligas överstiger de värden som befintliga byggnaderna besitter".

Alla de femton uttrycken har inte bedömts i miljökonsekvensbeskrivningen och för elva av uttrycken är alltså bedömningen i kommunens egen handling att påverkan på riksintresset är mer än bagatellartad. Genom att föra planförslaget vidare har kommunen negligerat denna bedömning som innebär en betydande miljöpåverkan. Härtill kommer att bedömningarna i miljökonsekvensbeskrivningen i flera avseenden sägs innebära en mindre påverkan jämfört med exempelvis Riksantikvarieämbetets bedömningar. SBF vill här också återigen påtala att övriga allmänna intressen inte kan vägas mot ett riksintresse och på något sätt kompensera påtaglig skada på riksintresset.

Riksantikvarieämbetet betonar i sitt yttrande 2017-09-05 att "Flera av de särdrag som också utgör centrala uttryck för riksintresset försvagas eller till och med förvanskas vid ett genomförande av detaljplanen. Framför allt gäller det fronten mot vattenrummet runt Nybroviken och Ladugårdsviken, vyer från viktiga utgångspunkter samt stenstadens tydliga yttre gräns" (s 4).

SBF vill här också hänvisa till Mark- och miljödomstolens dom angående Detaljplan för Sydöstra Fullerö i Uppsala kommun (MÖD P 5840-14). Domstolen upphävde en detaljplan för en anläggning med hänvisning till Riksantikvarieämbetets yttrande där det angavs att detaljplanen skulle medföra påtaglig skada på det närbelägna riksintresset "Gamla Uppsala samt Fyrisåns och Björklingeåns dalgångar". Detaljplanen låg alltså utanför riksintresseområdet. Skäl som angavs var bland annat att "viktiga utblickar och siktlinjer från och in mot riksintresset skulle störas eller blockeras av anläggningen. Detta skulle avsevärt försämra riksintressets läsbarhet, dvs möjligheterna att uppleva och förstå landskapets kulturhistoriska innehåll, samband och sammanhang". SBF anser att det här finns stora likheter med fallet Nobel Center och dess påverkan i olika avseenden på riksintresset för Stockholm. På samma sätt som i Fullerödomen bör också detaljplanens påverkan på Nationalstadsparken bedömas.

En ytterligare aspekt som SBF vill lyfta fram när det gäller tolkningen av begreppet påtaglig skada i nämnda dom för Sydöstra Fullerö är att hänsyn togs i bedömningen till att riksintresset redan tidigare påverkats genom utbyggnaden av E4 i det aktuella området vilket bedömdes minska utrymmet för ytterligare negativ påverkan på riksintresset. I Stockholm har under senare år beslutats/genomförts flera projekt i innerstaden som påverkar riksintresset negativt, t ex

- Waterfront Congress Centre som otillbörligt försvagar Stadshusets dominans i stadsbilden
- Scandic Continental Hotel som med 17 våningar kraftigt reser sig över omgivningen och bryter den samlade takfotslinjen utmed Vasagatan
- de planerade rivningarna i kv. Sperlingens backe, bl.a. gårdshus från 1800-talet
- den beslutade rivningen av del av Astoriahuset i kv. Riddaren, ett av få återstående hus från 1870-talet på Östermalm
- Slussenprojektet som innebär att den unika trafiklösningen från 1930-talet försvinner.

Projektet Nobel Center som med sin stora volym avsevärt skulle bryta skalan i förhållande till omgivande stenstad, reducera Nationalmuseums betydelse i stadsbilden, skymma viktiga siktvinklar

över staden, flytta fram stenstadsfronten och dessutom innebära uträderande av den unika hamnmiljön med kulturhistoriskt värdefull äldre bebyggelse skulle kraftigt bidra till den kumulativa effekten av många åtgärder som skadar riksintresset och enligt SBF:s uppfattning förstärka den samlade negativa effekten på Stockholms stadsbild.

Liksom i fallet Sydöstra Fullerö bör således vid bedömningen av Nobel Centers påverkan på riksintresset hänsyn tas också till det faktum att utrymmet för ytterligare påtaglig skada minskat genom tidigare genomförda projekt samt att genomförandet av projektet skulle få stor prejudicerande betydelse med risk för fortsatt allt större negativa effekter för stadsbilden vid fortsatt stadsutveckling.

Många centrala uttryck för riksintresset skulle påverkas på ett sätt som innebär påtaglig skada enligt expertutlåtanden. Ett genomförande av Nobel Center skulle också bygga på den kumulativa negativa effekten på stadsbilden genom att adderas till redan genomförda projekt som på olika sätt redan skadat riksintresset. Kommunens uttalande att enbart ett fåtal uttryck påverkas mer än obetydligt är således inte med sanningen överensstämmande vilket framgår av kommunens eget underlag.

Övriga allmänna intressen som kommunen ansvarar för

"Kommunen bedömer att detaljplanens trafikallsträng kan hanteras på ett acceptabelt sätt genom de avsedda åtgärderna". Med hänvisning till att Svenska byggnadsvårdsföreningen påtalat att parkeringsplatser för turistbussar är en olöst fråga hänvisar kommunen till att denna fråga "avser ett generellt problem som gäller hela Stockholms innerstad med Djurgården" samt att behovet av uppställningsplatser för turistbussar är en fråga "som främst gäller under turistsäsongen och som kräver en övergripande lösning, vilken inte är möjlig inom planområdet".

"Kommunen bestrider Svenska byggnadsvårdsföreningens påstående att detaljplanen innebär att ett av de sista centralt belägna hamnområdena tas i anspråk för annat ändamål än sjöfart utan att ens sjöfartens behov har utretts. Planens syfte är bland annat att säkerställa sjöfartens nyttjande av kajen inom planområdet."

"Beträffande Svenska byggnadsvårdsföreningens invändning att någon arkeologisk utredning inte gjorts vill kommunen hänvisa till att det är länsstyrelsen som beslutar om arkeologisk utredning [...] Kommunen vill även erinra om bilagan till MKB, Bilaga 2 Arkeologisk förundersökning". I bilagan sammanfattas de arkeologiska undersökningar som gjorts. Kommunen konstaterar "att det är sannolikt att kulturhistoriska lager finns bevarade i området."

SBF:s kommentar

Kommunen tillför i sitt yttrande inget nytt vad gäller vare sig busstrafik eller sjötrafik jämfört med planhandlingarna. SBF konstaterar att dock att det anmärkningsvärt att kommunen, som har ett ansvar för stadens helhet, bortförklarar viktiga frågor som rör kommunikationerna. Kommunen driver således fram detaljplanen trots insikten om att trängselproblemen därmed avsevärt förvärras i stadskärnan och trots att planen också försvårar genomförande av ökad kollektivtrafik per båt i innerstaden. Detta är en negativ påverkan som rör ett stort omland i innerstaden.

När det gäller de arkeologiska lämningarna anser SBF att det är anmärkningsvärt att inte omfattningen av de kulturhistoriska lagren utretts närmare. Hela Blasieholmen ligger inom fornlämning RAÄ - nr Stockholm 103:1 där kulturlager och bebyggelse lämningar från medeltid och senare kan påträffas. På 1500-talet låg en skeppsgård på Blasieholmen och från experthåll¹ antas att Johans III:s flotta kan ha legat på denna plats. Det kan därför bli fråga om synnerligen omfattande, långvariga och kostsamma utgrävningar och även skador på befintliga husgrunder på Blasieholmen vilket alltså idag är outredda frågor. Dessa för hela projektet viktiga förutsättningar borde ha klarlagts tidigare i processen.

¹ Marcus Hjulhammar, bitr. professor, institutionen för filosofi, historia, kultur och konstforskning vid Helsingfors Universitet: Föredrag "Det maritima kulturarvet på Blasieholmsudden" vid seminarium mars 2015 arrangerat av SBF och Urban City Research, Ax:son Johnsonstiftelsen.

Det är anmärkningsvärt att kommunen inte i planprocessen beaktat för projektet viktiga frågor som kommunikationer på land och till sjöss samt risken för mycket omfattande och kostsamma arkeologiska utgrävningar. För fördjupning i dessa frågor hänvisar SBF till överklagandet (2016-05-11) och till kompletteringen av detta (2017-09-08).

För Svenska byggnadsvårdsföreningen dag som ovan

Vicki Wenander
Ordförande

Kristina Berglund
Vice ordförande
kristina.berglund.ark@gmail.com

Svenska byggnadsvårdsföreningen grundades 1975 och är en oberoende icke vinstdrivande, ideell förening med cirka 6000 medlemmar. Föreningen är en miljöorganisation vars huvudsakliga ändamål är att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård och sunt byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv och nyttja detta som en resurs i stadsutvecklingen samt att främja en god stadsmiljö och god kvalitet i övrigt i nutida stadsplanering.